

Dagens frågor

Det norska valet

Valet i Norge kom från början till slut att präglas av stor dramatik. In i det sista var det ovisst, om det skulle bli regeringsväxling eller inte. Nu lyckades det ändå för den borgerliga regeringen att med knappast möjliga majoritet, 76—74, tillförsäkra sig regeringsinnehavet för en ny fyraårsperiod.

Även om dramatiken utåt således var stor, kan det emellertid sägas, att de nors-

ka stortingsvalen framför allt karakteriseras av en anmärkningsvärd stabilitet. Hur små de marginella förskjutningarna varit under de fyra senaste stortingsvalen framgår av nedanstående tabell, varvid det bör observeras att siffrorna för årets val är preliminära och att rösterna på de borgerliga samlingslistorna fördelats schablonmässigt på respektive partier.

	Procentuell röstfördelning				Mandat			
	1957	1961	1965	1969	1957	1961	1965	1969
Borgerliga partier								
Høyre	18,9	20,0	20,9	19,0	29	29	31	29
Senterpartiet	9,3	9,4	9,9	10,8	15	16	18	20
Venstre	9,7	8,9	10,4	9,4	15	14	18	13
Kristelig folkep.	10,2	9,6	7,9	9,4	12	15	13	14
Summa	48,1	47,9	49,1	48,6	71	74	80	76
Soc. partier								
Arbeiderpartiet	48,3	46,8	43,4	47,0	78	74	68	74
Sos. folkeparti	—	2,4	6,0	3,5	—	2	2	0
Kommunistene	3,4	2,9	1,5	1,0	1	0	0	0
Skilln. mellan borgerliga part. och arbeiderp. från borg. synp.	-0,2	+1,2	+5,7	+1,6	-7	±0	+12	+2

Av tabellen framgår, att den borgerliga valmanskåren varit i stort sett konstant under hela tolvårsperioden. Blott 1,2 procent skiljer mellan det bästa valet (1965) och det sämsta (1961). För arbeiderpartiets vidkommande är skillnaden större, 4,9 procent, mellan det bästa (1957) och det sämsta (1965) valet. Arbeiderpartiets utdelning såväl röst- som mandatmässigt har helt berott på i vilken utsträckning man lyckats neutralisera de extrema småpartierna på vänsterflygeln. Den alldeles överskuggande anledningen till framgången för den norska socialdemokratin vid årets stortingsval ligger uppenbarligen i att partiet lyckats dra

till sig väljare från socialistisk folkeparti och kommunisterna. Dessa båda partier har förlorat över hälften av sin valmanskår sedan 1965 och förlusten motsvarar i det närmaste arbeiderpartiets tillskott. Tydligt har dessa väljare övertygats av argumentet, att en regering med Trygve Bratteli i spetsen vore att föredra framför en fortsatt borgerlig. Den sovjetryska invasionen i Tjeckoslovakien torde även ha satt sina spår.

De borgerliga samarbetspartierna hade med litet tur kunnat få ytterligare ett eller ett par mandats övertikt gentemot arbeiderpartiet. Det var dock knappast väntat,

att situationen från 1965 skulle upprepa sig, då de borgerliga partierna i mandathänseende fick en maximal utdelning. Den borgerliga taktikröstningen lyckades då fullständigt men mindre bra denna gång. Den halvprocentiga nedgången i valmanskåren är emellertid av så ringa betydelse, att regeringspartierna med fog kan tala om fortsatt stöd för sin politik.

Förskjutningarna inom det borgerliga blocket har sedan 1957 varit betydligt större än mellan de borgerliga partierna och arbeiderpartiet. Helt klart är inte förhållandet mellan regeringspartierna inbördes. Fördelningen av rösterna på de borgerliga samlingslistorna, som vid årets val uppgick till 3,8 procent, sker schablonmässigt och påverkar helt naturligt mest resultatet för de tre mindre partierna. Den största stabiliteten uppvisar høyre med samma antal mandat vid tre av de fyra valen sedan 1957. Den alltsedan 1953 fortgående ökningen av partiets andel i valmanskåren bröts vid årets val, något som knappast var väntat. Som en tänkbar förklaring har angivits, att en del högerväljare föredragit att stanna hemma på valdagen för att demonstrera sitt missnöje med en alltför vänsterbetonad politik från samarbetsregeringens sida under de gångna fyra åren. Att i en del högerkretsar rått missnöje har ganska tydligt kommit till uttryck i debatten. Valdeltagandet var också lägre denna gång — 80,4 procent mot 83,4 vid förra valet.

Av de tre mindre partierna i regeringskoalitionen är det endast senterpartiet, som kan peka på oavbrutna framgångar alltsedan andra världskriget. Partiet har helt säkert gynnats av statsminister Bortens person. Kristelig folkeparti är det borgerliga parti, som uppvisar de största fluktuationerna vad gäller andelen av valmanskåren. Mandatmässigt har det dock varit fråga om

mindre svängningar. Vid årets val erövrades ett nytt mandat. Därmed kompenseras en del av förlusterna 1965 och styrkeförhållandet återställdes till venstre, det parti ur vilket kristelig folkeparti 1933 bröt sig ur på grund av missnöje med venstres kulturpolitik. Venstre drabbades hårdast av regeringspartierna med en förlust av fem mandat. Partiet var dock samtidigt det som hade de största framgångarna 1965, varför det kan hävdas att det blott var den tidigare ordningen som återställdes. Orsaken till bakslaget anges till stor del bero på slitningar mellan partiets höger- och vänsterfraktioner. Särskilt dess ungdomsförbund ligger liksom sin FPU-motsvarighet i Sverige långt ute på vänsterkanten.

Den omständigheten, att det längst till vänster stående av samarbetspartierna drabbades av de största förlusterna, har tagits till intäkt för förväntningar på en mera utpräglad borgerlig politik under de kommande åren. Det är inte omöjligt, att dessa kan komma att infrias. De gångna fyra regeringsåren kännetecknades delvis av en viss vacklan, av en ovana att regera. Det har emellertid visat sig, att arbeiderpartiets domedagsprofetior lika litet som herr Erlanders beryktade uttalande hade något verklighetsunderlag. Norge har haft en regeringsperiod, som utmärks av uppsving på en rad områden. På utrikespolitikens område kommer inga förändringar att ske. Uppslutningen kring NATO-politiken är nu faktiskt större än vid inträdet en gång i Atlantpakten. Därmed uppstår också en från skandinavisk synpunkt hälsosam balansering av den svenska vridningen österut. I inrikespolitiskt hänseende kan ett fortsatt reformarbete väntas. För de borgerliga partierna i Sverige måste de lyckosamma resultaten i Norge hittills — inte minst skattefrågans positiva lösning — verka inspirerande. Det norska exemplet manar till efterföljd.

Invandrarverket och verkligheten

Det finns som bekant två nationaliteter i Finland, finnar och svenskar, liksom det på finländsk botten finns bygder som är genuint svenska (i Nyland och Åbolands skärgård, i Österbotten och på Åland). Sedan trettiotalets aggressiva finsknationella attacker efter krigsåren ebbat ut, har förhållandet mellan de bägge nationaliteterna stadigt förbättrats. För de yngsta generationerna förefaller både nationalitets- och språkfrågan vara ett minne blott. Under sådana förhållanden är väl allt gott och väl? Javisst — i Finland, men inte i Sverige!

Normalt svenskt språkbruk känner en enkel och entydig terminologi för finländska förhållanden: alla invånare i Finland är finländare, och allt som hör Finland till är finländskt. Endast om man särskilt önskar betona nationaliteten/språket, t ex i litterära sammanhang, talar man om finne/finskt respektive (finlands)svensk/svenskt. Denna klara och språkligt logiska terminologi har emellertid ännu i dag inte trängit genom de murar, som skyddar våra myndigheter från den ack så svårbegripliga verkligheten omkring dem. I folkbokföringen skärs sålunda finnar och finlandssvenskar resolut över en kam och betecknas icke som finländare utan som — finnar! Om man följde dessa byråkraters tvetydiga terminologi, skulle man snabbt hamna i rena orimligheter: den svenska tidningen Hufvudstadsbladet (utgivningsort Helsingfors) skulle exempelvis kallas en "finsk" tidning, men hur skulle man då beteckna den de facto finska tidningen Helsingin Sanomat (utgivningsort Helsingfors)? På sistone har den av svenska myndigheter tillämpade föråldrade och verklighetsfrämmande terminologin emellertid lett till ännu mera barocka resultat än så.

I mitten och slutet av 1967 drev dåvarande Arbetsgruppen för invandrarfrågor

sina första stort upplagda kampanjer för att till invandrarna här i landet sprida information om svenska förhållanden. Med hjälp av folkbokföringens adressregister över utländska medborgare (uppgifter inmatade i en dator och grupperade efter medborgarskap) sändes informationsmaterial på olika språk till de här bosatta utlänningarna. Till alla finländska medborgare, som genom inrikesdepartementets försorg förvandlats till finnar, sände man ut detta officiella material (icke på svenska och finska så som hade varit rimligt och så som statliga myndigheter i Finland gör det utan) enbart på finska. Uppskattar man finländarna i Sverige till grovt räknat 100 000 personer och den finlandssvenska delen därav till 15—20 %, betyder det att inemot 20 000 finlandssvenskar här i riket (alltså personer av svensk nationalitet) fick mota personligt adresserad information endast på finska. I ännu grällare belysning framstår resultatet av denna verksamhet i de många fall då Invandrarverket gång på gång sänder sitt enspråkigt finska material till finlandssvenskar, som är bosatta här i riket sedan tio—tjugo år tillbaka.

Protester mot denna nonchalans på svensk botten mot personer av svensk nationalitet, låt vara att de av olika orsaker behållit sitt finländska medborgarskap, har riktats inte bara till redaktionen för Invandrarverket, utan också till Invandrarverket, som under 1969 växt fram ur Arbetsgruppen för invandrarfrågor, och till inrikesdepartementet. Dessa instanser har emellertid i byråkratisk maktfullkomlighet visat sig oemottagliga för konstruktiv, saklig kritik. Ett enkelt sätt att lösa problemet vore annars att med hjälp av folkbokföringens adressregister över finländska medborgare här i riket tillställa samtliga adressater en förfrågan om deras modersmål är svenska eller finska och att med ledning av svaren fördela registret på

en finsk och en svensk nationalitetsgrupp. En biprodukt av en sådan åtgärd skulle vara inte bara en vidare inblick i finländska förhållanden hos berörda instanser utan också en säkrare kännedom om några vanliga svenska ord. Förfaringssättet torde kräva ett avsevärt mindre belopp av allmänna medel än vad som behövs för nuvarande verklighetsfrämmande system att i återkommande kampanjer sända ut personligt adresserat informationsmaterial på ett för mottagarna främmande språk. Med detta är givetvis intet ont sagt om Invandrarverkets verksamhet i stort till invandrarernas fromma. Men då den bedrivs på ett uppenbart felaktigt sätt, borde verket självt vara den mest intresserade parten för att få till stånd en effektiv ändring.

I dagens läge tycks emellertid myndigheterna i finländska frågor handla enligt tron att om man tillräckligt länge blundar för verkligheten så upphör den att finnas till. En sådan politik raderar emellertid inte ut grannlandet Finland lika litet som den kan trolla bort landets svenska och finska nationaliteter. Vi mottar alltjämt en mängd finländska invandrare, både finnar och svenskar. Orsaken till finlands-svenskarnas överflyttning kan vara svårigheten att få jord i svenskbygderna eller en önskan att verka i en rent svensk miljö. Då de har att välja mellan att söka sitt uppehälle i de finska delarna av landet eller att emigrera till Sverige, väljer de ofta det senare alternativet för att inte riskera att förfinskas. Men då dessa svenskar i dag kommer till Skeppsbron, står där — bildligt talat — tjänstemän från Invandrarverket, som hälsar dem välkomna på finska och ger dem statligt informationsmaterial på finska. Detta är alltså rationell statlig invandrarinformation, bekostad med allmänna medel. Den är alldeles verklighetsfrämmande.

Religion och etik i skolan

Nedskärningen av timantalet för religionskunskap i grundskola och gymnasium har för många framstått som olycklig. I en tid då behovet av förståelse mellan olika folk och kulturer ökar, inte minst i samband med kravet på insatser för u-länderna, vore det snarare behövt att få en utökad undervisning i främmande religioner. Man kan också peka på invandringen till vårt land av människor med en annan trosbekännelse än vår, där en lycklig integration i samhället förutsätter en förståelse från vår sida. Det har slutligen visat sig, att kunskapen om de centrala kristna tankegångarna och om bibelns värld kraftigt minskat, vilket medfört att mycket i gångna tiders och i dagens samhälle, i den västerländska kulturen över huvud taget, blir obegripligt för en yngre generation.

Att skolan bör eftersträva en objektiv presentation av olika existerande religioner och livsåskådningar och deras historiska bakgrund är nu för de flesta självklart. Frågan är om den religionsundervisning som skolan i dag ger håller måttet. Den för en tid sedan i pressen refererade undersökningen om Tonåringen och livsfrågorna, som Skolöverstyrelsen låtit utföra, tyder på att eleverna inte anser sig få svar på de frågor om tros- och livsåskådning de ivrigt ställer.

I och med att religionsundervisningen i skolan övergick från att vara en undervisning både om och i religion till att enbart bli en beskrivning av olika tros- och livsuppfattningar, gick ett element förlorat, som är väsentligt för förståelsen av religionens väsen, nämligen en insiktsfull inlevelse i trosåskådning och andaktsliv. Utan en sådan har eleverna i själva verket inte den valfrihet man eftersträvar. Det kan självfallet diskuteras om detta är en uppgift för de olika trossamfundet eller också en skolans uppgift. Väsentligast är att alla unga

nås av en sådan information, så att de själva kan ta ställning. Man bör lägga märke till att den ökande sekulariseringen endast i ringa omfattning innebär ett ställningstagande; den är snarare frukten av bristande kontakt och kunskap. En komplettering av religionsundervisningen med t ex studiebesök hos olika trossamfund borde övervägas på högstadienivå och i gymnasium.

Den förändring av religionsundervisningens omfattning och utformning som skett har också försvagat den etiska fostran, som den refererade undersökningen klart visar behovet av. Alla ställda frågor — om solidaritet, hjälp till nödlidande m m — tyder på att tonåringen i gemen ivrigt söker en förankring i en etik. Detta, därtill i den förändrade familjesituationens och urbaniseringens tid, tyder på att det etiska elementet i skolan borde förstärkas. De etiska värderingarna är inte längre självklart de kristna och samhället — och därmed skolan — måste inse, att ett stort och allvarligt ansvar tillkommit. Om man inte tar konsekvenserna av detta, om man lämnar ungdomarna utan svar på deras frågor, uppstår en vilshenhet hos dem, en vilshenhet som redan föreligger och som får antas utgöra en del av bakgrunden till ökad kriminalitet, till sprit- och narkotikamissbruk.

Det är inget lätt ansvar. Vi har fått en ungdom, som inte nöjer sig med auktoritativa besked utan som anser sig ha rätt att ställa frågan "varför?". Det ställer stora krav på dem som ska meddela etisk fostran, att kunna besvara den frågan.

Registeräktenskap

Hr Klings meritlista som justitieminister är inte påfallande solid. Det förefaller som om han på ändone av sin bana velat bättra minnet av sina insatser genom samma me-

tod, som en gång mycket riktigt gav en herre vid namn Herostratos bestående ryktbarhet. På annat sätt är det svårt att tolka summan av de direktiv, som hr Kling riktat till den i mycken hast tillkomna utredningen om äktenskapets avskaffande som "privilegierad samlevnadsform". Ty som gammal jurist måste hr Kling inse följderna av direktiven: att vigseln skall ersättas av anteckning i folkbokföringen, familjeärvsrätten beskäras, egendomsgemenskapen mellan makar upphöra eller drastiskt minskas, hemskillnadsåret avskaffas, när makarna är ense o s v. Nämligen att äktenskapet som samhällsinstitution och därmed familjen som samhällets primära gemenskapsform på något längre sikt inte kommer att kunna fullgöra sina sociala funktioner, att skapa stabilitet och därmed trygghet vuxna människor emellan och att anpassa nya släktled till samhällsgemenskapens mönster.

Konstruerar man i princip äktenskapet som ett mer eller mindre tillfälligt samlevnadskontrakt och utformar äktenskapsrätt och arvsrätt i enlighet härmed, så går man sannerligen till roten av samhällsinstitutionerna. Då förändrar man förutsättningar och instrument för vad som är grunden för allt samhällsliv, nämligen människornas sociala anpassning. Man behöver inte gå så långt som de antropologer, som tror att människans medmänsklighet, själva hennes humanitära attityd, väsentligen är en projektion på omvärlden av barnets upplevelse av moderskärlek och familjegemenskap. Det räcker fullkomligt att se på brottsstatistikens vittnesbörd om de förödande följderna av ett dåligt hem eller en splittrad familjemiljö. Att skilsmässobarn ofta tager skada är välbekant även utanför kriminologien. Men deras öde blir ju inte bättre av att de blir flera — vilket rimligen måste bli resultatet om hr Klings direktiv får slå igenom i lagstiftningen.

Vilka motiv skulle kunna åberopas för en så långtgående rasering av en för hela vårt samhälle så fundamental institution som äktenskapet? Att sexuell samlevnad före och vid sidan av äktenskapet blivit alldagliga företeelser, som bör accepteras av samhället? Att äktenskapets nuvarande juridiska utformning försvårar kvinnornas frigörelse till en med mannen likvärdig ställning? Att en minoritet av oviss storlek ogillar varje form av symbolik, som på något sätt anknyter till kristen tradition? Att det är dags att samhället själv tager över mera av den sociala anpassningsuppgiften — till större jämlikhet i barnens uppfostran?

När de sakkunniga arbetat sig in i sin uppgift kommer de förmodligen att finna att dylika argument, vare sig de tas var för sig eller tillsammans, inte kan utgöra tillräckliga skäl för så våldsamma experiment med samhällets fundamentala sociala struktur och funktioner, som åtgärder i direktivens anda skulle innebära.

Måhända kunde de anse sig få bättre vägledning hos en av vår tids ledande kulturantropologer, Margaret Mead. När hon diskuterar äktenskapet och familjens framtid i vår teknologiska civilisation gör hon det på ett långt mer djupgående sätt än vad som sker i hr Klings direktiv. Hon diskuterar just frågeställningar av den typ, som skisserats ovan, men drar helt andra slutsatser. Hon tror nämligen att det är nödvändigt att förstärka äktenskaps- och familjeinstitutionerna, om vi vill bevara en humanistisk kultur, som kan rädda oss

från det slaveri under maskinerna, som i dag är största hotet mot mänskligheten. Hon rekommenderar därför två typer av äktenskap — ett kontraktsäktenskap, som i princip är lätt att ingå och lätt att upplösa. Makar i ett sådant äktenskap måste emellertid förbinda sig att icke skaffa sig barn. Denna äktenskapsforms socialpsykologiska funktion skulle vara att sanktionera och stabilisera sexuella förbindelser. Den andra och fastare formen för äktenskap skulle först få ingås efter viss tids kontraktsäktenskap och då under högtidligt förpliktande ceremonier. I ett sådant äktenskap skulle det bli svårt att skiljas, därför att äktenskapets uppgift vore att skapa en stabil familjemiljö för barnen. Om makar i ett kontraktsäktenskap trots sina löften och vår tids effektiva antikonceptionella metoder ändå finge barn skulle det automatiskt övergå till ett äktenskap av den fastare typen.

Det enda land, där principen bakom hr Klings direktiv prövats är som bekant Sovjetunionen, där man i den första revolutionsryran införde ett formlöst registeräktenskap. Experimentet tog en ända med förskräckelse och man gick direkt över till en äktenskapsform, som ganska mycket påminner om Margaret Meads idé om det strikta och stabila äktenskapsinstitutet.

Låt oss hoppas att familjerättskommittén tar sig en funderare över var den äkta radikalismen och framsyntheten är att finna, hos vetenskapligt utbildade forskare som Margaret Mead eller hos hr Kling.

Den röda rosen